

TOPLUMSAL HAREKETLER VE MEDYA

Kavramlar, Kuramlar ve Tartışmalar

Editörler:
Prof. Dr. Enderhan KARAKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Onur TAYDAS

TOPLUMSAL HAREKETLER VE MEDYA

Kavramlar, Kuramlar ve Tartışmalar

Editörler:
Prof. Dr. Enderhan KARAKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Onur TAYDAS

TOPLUMSAL HAREKETLER VE MEDYA

Prof. Dr. Enderhan KARAKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Onur TAYDAS

Toplumlar bireylerden oluşur fakat benleri biz yapan ortak hissiyat kitleleri kolektif bir bireye dönüştürür. Bu kitle içinde bireysel iradeler; ortak fikir ve hissiyatın çevrelediği bir potada erimekte ve aynı maksada yönelmektedir. Böylece kurgulu ya da kendiliğinden oluşmuş geçici kolektif bir ruh hali oluşturulmaktadır. Kitlenin geçici bir birlikteliğe ve heterojen bir yapıya sahip olması onun çabuk dağılma riskini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle sürekli kolektif yemeğin harını arttıncı, malzemeyi birlikte tutucu saikleri sıcak tutmak, ortak hedefleri tekrarlamak ve aynı anda tüm kitleyle ulaşmak da gereklidir.

Dünya tarihine bakıldığında istenilen hedeflere ulaşmak için çok üzücü, kan ve gözyaşıyla yoğrulmuş büyük ya da küçük kitle eylemleri göze çarpar. Bu kitlesel eylemlerin amaçları, sebebi; siyasi, sosyal veya ekonomik kaynaklı olsa da sonucu belirleyen, ortak faydadan en büyük payı alan, yönlendirerek yönetebilme kabiliyetine ve araçlarına sahip olanlardır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de toplumsal eylemlerin başarısında en önemli araç medyadır. Geleneksel medya geçmiş toplumsal hareketlerin başat unsuru idi. Toplumsal algıyı yönetmek için kurumsal yapıya sahip ve profesyonel çalışanlardan oluşmuş kitlesel medya araçlarına ihtiyaç vardı. Geçmiş toplumsal hareketler için o dönemin şartlarına uygun kitleyi etkisi altına alarak bireyi yöneten yani kitle odaklı, ortalama bireye yönelik ve buna uygun üretim yapan medyalar olmazsa olmaz bir şarttı. Bugün konsept değişti. Artık yeni medya sisteminde tükelden tümele giden bir medya etkisinden bahsediyoruz. Birey, temel hedef. Toplumu oluşturan her bir birey önemli ve bireysel algıyı yönlendirerek toplumu yönetmek bu yeni medya anlayışının hedefi. Biz, etkileşimli, zaman ve mekân sınırlı olmayan bu medyaya; yeni medya diyoruz.

"Toplumsal Hareketler ve Medya" isimli bu kitap, genelde "medya" özelde ise "yeni medya" diye adlandırılan mecranın bize sunduğu bugünün bakış açısını, toplumsal hareketlerdeki yeri, önemi ve etkisini anlamamızda büyük katkı sağlayacaktır. Büyük zihinsel emek harcıyarak kitabın hazırlanmasında katkı sunan tüm akademisyenlere şükranlarımızı sunarım.

Prof. Dr. Mehmet Sezal TÜRK
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Temel Değerlere Sahip Olmak, Bağlı Kalmak, İnanmak ve Sürdürebilmek Aşk'ına!

LİTERATÜR ACADEMIA: 280 - ARAŞTIRMA: 258

TOPLUMSAL HAREKETLER VE MEDYA

Kavramlar, Kuramlar ve Tartışmalar

Editörler:
Prof. Dr. Enderhan KARAKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Onur TAYDAS

TOPLUMSAL HAREKETLER VE MEDYA

Kavramlar, Kuramlar ve Tartışmalar

Editörler:

Prof. Dr. Enderhan KARAKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Onur TAYDAŞ

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Adem YILMAZ

(Atatürk Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi-İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ

(Erciyes Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Mustafa ŞEKER

(Akdeniz Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Ümit ARKLAN

(Süleyman Demirel Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Doç. Dr. Onur BEKİROĞLU

(Ondokuz Mayıs Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Doç. Dr. Sefer KALAMAN

(Yıldırım Beyâzıt Üniversitesi - İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi)

Toplumsal Hareketler ve Medya

LİTERATURK
© academia 280

İnceleme-Araştırma 258

Bu kitap ve kitabın özgün özellikleri tamamen Nüve Kültür Merkezi'ne aittir. Hiçbir şekilde taklit edilemez.
Yayınevinin izni olmadan kısmen ya da tamamen kopyalanamaz, çoğaltılamaz.
Nüve Kültür Merkezi hukukî sorumluluk ve taktibat hakkını saklı tutar.

Ekim 2020

Genel Yayın Yönetmeni: İsmail ÇALIŞKAN

ISBN 978-625-44319-5-1

T.C.

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 16195

Kapak Tasarım: DIZGİMİZANPAJ.COM

Baskı Öncesi Hazırlık: Mehmet ATEŞ
meh_ates@hotmail.com

Baskı & Cilt: Şelale Ofset

Fevzi Çakmak Mh. Hacı Bayram Cad. No. 22 Karatay/KONYA

Tel: +90.532.159 40 91 selalemat2012@hotmail.com

KTBS No: 46806 - Basım Tarihi: EKİM 2020

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

- Cataloging in Publication Data (CIP) -

KARAKOÇ / TAYDAŞ, Enderhan / Onur

Toplumsal Hareketler ve Medya

ANAHTAR KAVRAMLAR

Toplumsal Hareketler, Yeni Toplumsal Hareketler, Medya, Sosyal Medya, İletişim Çalışmaları,

Sosyal Ağlar, Kitle İletişimi, Kitle Psikolojisi

- key concepts -

Social Movements, New Social Movements, Media, Social Media, Communication Studies,

Social Networks, Mass Communication, Mass Psychology

LİTERATURK
academia

"LİTERATURK
academia", Nüve Kültür Merkezi kuruluşudur.
www.literaturkacademia.com

/ Nkmliteraturk

M. Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı Alt Kat No: 35-36-41
Meram / KONYA Tel: 0.332.352 23 03 Fax: 0.332.342 42 96

Ул. М. Музаффер, рынок Рамталы, нижний этаж № 35-36-41
Мерам, КОНЫЯ, тел.: +90 332 352 23 03,
факс: +90 332 342 42 96

Dağıtım: EMEK KİTAP

Akçaburgaz Mah. 3137. Sk. Ali Rıza Güvener İş Merkezi No: 28

Esenyurt / İSTANBUL

www.emekkitap.com - Telefaks +90 212 671 68 10

Дистрибутор: ЕМЕК КІТАП

Район Акчабургаз, ул. Али Рыза 3137, бизнес центр «Гювener» № 28,

Эсенйорт / СТАМБУЛ

www.emekkitap.com – Телефакс: +90 212 671 68 10

ORTA ASYA OFFICE:

Mikrareyon Kok Jar/23 Bishkek / KYRGYSZTAN

Tel: +996 700 13 50 00 - Telefaks: +996 552 13 50 00

ОФИС В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ:

Микрарайон Кок Жар/23 Бишкек / КЫРГЫЗСТАН

Тел.: +996 700 13 50 00 – Телефакс: +996 552 13 50 00

TOPLUMSAL HAREKETLER VE MEDYA

Kavramlar, Kuramlar ve Tartışmalar

Editörler:

Prof. Dr. Enderhan KARAKOÇ
Dr. Öğr. Üyesi Onur TAYDAŞ

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Adem YILMAZ

(Atatürk Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi-İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ

(Erciyes Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Mustafa ŞEKER

(Akdeniz Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Prof. Dr. Ümit ARKLAN

(Süleyman Demirel Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Doç. Dr. Onur BEKİROĞLU

(Ondokuz Mayıs Üniversitesi – İletişim Fakültesi)

Doç. Dr. Sefer KALAMAN

(Yıldırım Beyâzıt Üniversitesi - İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi)

TOPLUMSAL HAREKETLER & MEDYA İLİŞKİSİNDE RADYO MECRASININ ROLÜ

*Mihalıs (Michael) KUYUCU**

2000'li yılların ortalarında hayatımıza giren ve bugün dünyanın en önemli iletişim aracı olan sosyal medya toplumsal hayatın şekillendirdiği gibi, çok hızlı ve anlık sürede haberleşmeyi de mümkün kılmaktadır. Bu durum toplumsal hareketlerin de çok kısa sürede yayılmasına neden olmaktadır. Ana akım medyanın yer vermediği haberleri sosyal medyada görmek mümkündür. Haber ve olaylar toplumsal hareketlere katılanlar tarafından sosyal medya tarafından geniş kitlelere ulaştırılmaktadır.

Toplumsal hareketler, elbette ki yalnızca son 10-15 yılın konusu değildir. 1789 Fransız İhtilali'nden bu yana toplumsal hareketler, muktedirlere seslerini duyurmak isteyenlerin başvurduğu yol olmuştur. Radyonun yaygınlaşmaya başladığı 1920'li yıllardan itibaren toplumsal hareketlerin geniş kitlelere ulaşması kolaylaşmıştır. Özellikle toplumsal hareketlerin sayıca arttığı 1960-1980 yılları arasında bağımsız radyolar bu hareketlerin yayılmasında önemli işlevler üstlenmiştir. Bu çalışmada ana akım medyanın dışında kalan bağımsız medya kuruluşlarının ve radyo mecrasının toplumsal hareketler üzerindeki etkileri incelenmiştir.

* Doç.Dr., İstanbul İstinye Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, michaelkuyucu@gmail.com

1. Toplumsal Hareket Kavramı

Toplumsal hareketler, genellikle otoriter bir hükümet ya da diktatörlük gibi haksız bir sosyopolitik sisteme karşı harekete geçmeye karar veren insan grupları tarafından kullanılan bir mekanizmadır. Toplumsal hareketler “ortak bir kolektif kimlik temelinde siyasi veya kültürel bir çatışmaya karışan çok sayıda birey, grup veya dernek arasındaki gayri resmi etkileşim ağları” olarak tanımlanmaktadır (Diani, 1992).

Son dönemde en geniş çaplı etkilere yol açan toplumsal hareketlere örnek olarak Tunus'ta 2010 yılının sonlarında başlayan gösteri ve protesto dalgası gösterilebilir. Bu toplumsal hareket ülkedeki kötü yaşam kalitesine dikkat çekmiş ve insan haklarına ve özgürlüklerine bağlı bir yaşam umuduyla “Arap Baharı” adı verilen bir harekete dönüşmüştür. Bu harekete katılanlar, kasaba meydanlarını doldurmuş ve özgürlük, insan onuruna uygun yaşam, adalet ve kaynakların eşit dağılımını talep etmiştir. Bu tepkilerde olduğu gibi toplumsal hareketlerde toplum ve devlet politikaları arasındaki ilişkiler sorgulanır. Çünkü bir topluma ait olmak, sosyal politikaların karar alma sürecine katılımı içermektedir. Bu katılım aracılığı ile bireyler, devletin eylemlerine karşı hak ve özgürlüklerini talep ederler (Zafer & Vardarlier, 2019).

Libya'da, Mısır'da, Yunanistan'da, Ukrayna'da, İspanya'da ve Endonezya'da olduğu gibi dünyanın dört bir yanında toplumsal hareketlerdeki artış eğilimi dinamik toplumlarda yaşadığımızın kanıtı olmuştur. Bu dinamik toplumlarda gelişen toplumsal hareketlerin, devletin temsil ettiği ortak kimlikten memnun olmayan grupların kızgınlıklarını ifade etme aracı haline geldiği söylenebilir. Bu nedenle, toplumsal hareketleri anlamak, kendi toplumlarımızı ve içinde geliştikleri sosyal çevreyi anlamaya bağlıdır (Telli, 2012; Taşkesen, 2011).

Toplumsal hareketleri anlamanın etkili bir yolu, durumdan hoşnut olmayan toplumsal grupların kültürel, ideolojik, eko-

nomik ve politik koşullar ve değerlerle ilgili algıladıkları endişeleri tanımadır. Algılanan endişelerin tanınması, siyasi gücü elinde bulunduranlarda daha olumlu tutumları ve bireylerin topluma entegrasyonunu teşvik eder. Bireyler, iktidar sahiplerinin uyguladığı sosyal politikalarda endişelerinin bir ifadesini bulamazlarsa, toplumdan dışlanmış hisseder ve otoriteye karşı tepki gösterir. Dışlanmışlık hisseden bu gruplar, kültürlerinin ve yaşam biçimlerinin devlet otoritesine sahip güçlü seçkinler tarafından yutulmasından korkar veya şüphelenir. Tepkileri ise toplumsal hareketler de dahil olmak üzere birçok şekilde ortaya çıkar (Çetinkaya, 2018).

Alman sosyolog Lorenz von Stein 1948 yılında kaleme aldığı “Üçüncü Fransız Devrimi’nden Bu Yana Sosyalist ve Komünist Hareketler” adlı kitabında ilk kez kullanılan toplumsal hareket kavramı, Habermas’a (1973) göre daha iyi bir toplum üretmek için siyasi ve ekonomik kurumları değiştirmeyi amaçlayan savunma tepkileridir. Başka bir tanımlamayla toplumsal hareketler, kamu politikalarını etkilemek için insan grupları tarafından uygulanan kolektif faaliyetler, protestolar ve kampanyalardır (aktaran Uysal, 2016).

Toplumsal hareketler bir tür kolektif eylemlerdir. Ancak kolektif eylem (toplu eylem) ile toplumsal eylem aynı şeyi ifade etmemektedir. Toplu eylem, iki veya daha fazla bireyin hedefe yönelik faaliyetlerini ifade eder. Ortak bir amacı olan çok sayıda toplu faaliyet içerir. Kolektif eylemler, protesto gösterilerinden, felaket anlarındaki davranışlara, kitle ya da yaygın olaylara kadar uzanan bir dizi eylemi kapsamaktadır. Yani kurumsal olmayan problem çözme davranışıdır (Bodur-Ün & Timur, 2016).

Kolektif eylemde bulunan çıkar grupları genellikle otorite konumundakilerle ilişkili olarak tanımlanmaktadır. Sosyal hareketler ise hem hükümet politikaları hem de sosyal yaşamın diğer alanları ile ilgili çeşitli çıkarlarla ilgilidir (Abanoz & Sütçü,

2018). Öte yandan, toplumsal hareketlerin yapısı ve işlevi, hareketin aktörleri açısından diğer kolektif eylem biçimlerinden farklıdır. Kolektif eylem, genellikle meşru faaliyetlerle ilgilenirken, toplumsal hareket grupları daha fazla destek toplamak, kamu politikalarının karar alma sürecine dahil olabilmek veya siyasi otoritelere seslerini iletebilmek için kullanılmaktadır (İçli, 2015). Ayrıca kolektif eylemler, sahip oldukları meşru altyapı sayesinde kanunla kurulan resmî kurumlar aracılığıyla organize olmaktadır. Toplumsal hareketler için ise, her ne kadar toplumsal hareketlerin başarısı için çok gerekli olsa da resmî kurumlar gerekli değildir. Toplumsal hareketler, yürüyüş, boykot, oturma eylemi gibi barışçıl eylemleri hedefler. Koşullar değiştikçe toplumsal hareketlerin eylem stratejileri de değişir (Koç, 2017).

Toplumsal hareketlerin gelişimi her şeyden önce planlama ve organizasyona bağlıken, diğer kolektif eylem biçimleri, kendiliğinden ortaya çıkıp kısa sürede sona erebilir. Bununla birlikte bazen kolektif eylemcilerin ve toplumsal hareketlerin çıkarları birbiriyle çakışır. Bu gibi durumlarda kolektif eylemciler toplumsal hareketleri destekler ve ortak hedeflerine ulaşmak için sosyal hareket stratejilerinin bir parçası olurlar. Toplumsal hareketlerde yaratılan kolektif kimliğin bir sonucu olarak, toplumsal hareketler zaman içinde giderek daha fazla kurumsallaşır (Çetinkaya, 2018).

Bununla birlikte örgütlenememiş kolektif dirençler olarak kalan toplumsal hareketlerin başarıya ulaşması da mümkün değildir. Toplumsal hareketler içerisinde sosyal-yapısal faktörlerin rolü, güç sahiplerine karşı olan dirençten daha fazladır. Örneğin 1930'lu yıllar, Büyük Buhran nedeniyle büyük çaplı toplumsal hareketlerin görüldüğü yıllar olmuştur. Bu hareketlerin temel motivasyonu bozulan ekonomi, işsizlik ve yoksulluk gibi nedenler olmuştur. Buna karşılık 1960'lı yıllarda refaha erişen toplumlarda savaş karşıtı hareketler, kadın hakları ve sivil haklar hareketleri gibi sosyal adalete yönelik konular kaynaklı toplumsal hareketler görülmüştür.

2. Toplumsal Hareketlerin Evrimi

Toplumsal hareketlerin evrimi ve işleyişi, hareket için mevcut olan maddi kaynaklara (iş, para ya da diğer araçlar) ve maddi olmayan değişkenlere (güç, sivil katılım, eğitim, ideoloji, siyasi çevre, vb.) dayanmaktadır. Bu kaynaklar temel olarak sosyal hareket örgütleri (SMO'lar) aracılığıyla elde edilmektedir. Bir SMO'nun biçimleri ve işlevleri sosyal hareketler için gerekli kaynakları sağlamada kurumsal kapasiteyi belirler. Rakip grupların faaliyetleri ve yetkililerin sosyal hareketleri bastırmak için aldığı önlemler gibi dış güçler de kaynakların kullanılabilirliğini etkiler (Işık, 2012).

Toplumsal hareketlerin kaynakları ve dışsal faktörleri zamanla değişir. Buna göre sosyal hareketlerin teşviki ve oluşumu zaman ve mekânda da değişmektedir. Toplumsal hareketler kültürel, tarihsel veya coğrafi faktörlerden veya ekonomik, ideolojik veya siyasi faktörlerden etkilenir. Bu faktörler sadece oluşum sürecini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal harekete katılan gruplar arasında dinamik etkileşimler de üretir (Çetinkaya, 2018).

Toplumsal hareketlerin aktörleri, genellikle konumlarını iyileştirmek ve sosyal politikaların değişimi konusunda başarıya ulaşmak için yeni stratejiler üretme çabası içindedir. Bu girişimlerin çoğu başarısız olsa da başarılı stratejiler, sosyal hareket örgütleri (Social Movement Organizations - SMO) tarafından kurulan sosyal ağlar aracılığıyla yaygınlaşır. Bu süreç zaman içerisinde gelişerek devam eder. Bu nedenle aynı koşullar altında olan iki farklı toplumsal hareket, hiçbir zaman benzer aşamalardan geçmez ya da aşamalar tekrarlanmaz. Hatta, yoğun tepki dalgaları sırasında, sosyal hareketin savunucuları ve muhalifleri arasındaki etkileşimler, beklenmedik işler yapabilecek ve sonuçlar doğurabilecek savunmasız sosyal grupların doğmasına neden olabilir. Bu noktada belirsizlik, toplumsal istikra-

rı belirleyen faktör haline gelir. Bu koşullarda, yeni faktörler ve aktörler ortaya çıkabileceği ve ek çatışmalara neden olabileceği için sosyal hareketlerin seyri hakkında hiçbir şey öngörülemez (Kurtbaş, 2017; Işık, 2012)

Değişen aktörler ve dış güçler nedeniyle toplumsal hareketlerin ne şekilde gelişeceği kestirilemez. Toplumsal hareketler barışçıl protestolar olarak başlayıp şiddet eylemlerine dönüşebilir. Sosyal problemler nedeniyle protesto eden sosyal gruplara, sosyal problemlerin nedeni gözüyle bakmak ve sosyal hareket eylemcilerini bastırmak için kolluk kuvvetlerini kullanmak, sorunun yoğunluğunu azaltmaz, aksine sorunun artmasına neden olur (Sanlı, 2005).

Sosyal hareketler, sıklıkla insan hakları, adalet ve çevre ile ilgili bir dizi konuyu temel alan çeşitli gönüllü kuruluşlar veya sivil toplum grupları tarafından başlatılmaktadır. Dolayısıyla tüm toplumsal hareketler, dini, kültürel, ideolojik, ekonomik, politik altyapıya ve bağlama (sosyal hareketin nedeni) ve bu hareketi destekleyen sosyal organizasyonların sayısına bağlı olarak gelişim gösterir ya da gelişimi durur. Sosyal hareketi destekleyen organizasyonların sayısı arttıkça, ortak örgütlenme fikri doğmakta ve ortak inançlar doğrultusunda geniş bir etki-leşim oluşmaktadır (Oberschall, 2017).

Toplumsal hareketlere katılma motivasyonları birçok sosyolog tarafından incelenmiştir. Bu çalışmaların ortak özellikleri, bireylerin toplumsal hareketlere katılmalarına yol açan belirli özelliklerine odaklanmaktır. En çok atıfta bulunulan özellikler, hareketin hedeflerine güçlü bir kişisel sempati ve hareketin ideolojisine uygun şikâyetlerdir. Çünkü insanlar, ortak çıkarlara birlikte ulaşabildiklerini bildiklerinde toplumsal hareketlere katılmaktadır (Oberschall, 2017). Bu noktada bireyler, kolektif eylemin maliyetini üstlenmeksizin grup kazanımlarından faydalanabilirse, toplumsal harekete katılım o birey için mantıklı hale gelecektir.

Toplumsal harekete katılarak elde edilecek yarar, bireylerin beklentileri ve kaygıları doğrultusunda değişmektedir. Bir toplumsal hareket, öncelikli olarak kolektif çıkara ulaşmayı hedefledikçe katılım çok daha az olacaktır. Çünkü bireyler, öncelikle kendi kazanımlarını düşünmektedir. Bireyler bir kazanım elde edebileceğini düşünüyorsa toplumsal hareketlere katılmaktadır. Bunun dışında, bireyler belli bir gruba dahil olmaktansa yalnızca kişisel olarak kendi mutluluklarını düşünüp, sadece kendi yararları ve kariyerleri için toplumsal hareketlere katılmamayı da tercih edebilir.

3. Toplumsal Hareketlerin Sınıflandırılması

Toplumsal hareketleri amaçlarına ve biçimlerine göre sınıflandırmanın çeşitli yöntemleri vardır. Bireysel kaygılar açısından bakıldığında, toplumsal hareketler kentsel sosyal mücadeleler, çevre veya ekolojik hareketler, kadın ve eşcinsel kurtuluş hareketleri, barış hareketleri ve kültürel isyanlar olarak tanımlanabilir.

Aberle (1966) toplumsal hareketleri, hareketin değiştirmeye çalıştığı şey ve ne kadarlık bir değişikliğin savunulduğu gibi özelliklerinden hareketle alternatif, düzeltici, reformcu ve devrimci hareketler olarak sınıflandırmıştır.

Şekil 1: Toplumsal Hareket Skalası Kaynak: Aberle, 1966

		Ne kadar?	
		Sınırlı	Radikal
Kim?	Belli Bir Kişi	Alternatif Toplumsal Hareket	Düzeltilici Toplumsal Hareket
	Herkes	Reformcu Toplumsal Hareket	Devrimci Toplumsal Hareket

Aberle (1966)'nin sınıflandırmasına göre toplumsal hareketler aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

- *Alternatif Toplumsal Hareket:* Nüfusun seçilmiş bir bölümünü hedeflemektedir. Örneğin aile planlaması ve planlanmış bebek sahibi olmak konusunda farkındalık yaratmaya yönelik hareketler, toplumun yalnızca ebeveyn olmayı isteyen çiftlerini hedef almaktadır. Dolayısıyla toplumun sınırlı bir kesimi için bir hareketten söz edilmektedir.
- *Düzeltilici Toplumsal Hareket:* Düzeltilici toplumsal hareketler, daha radikal ve dini grupların toplumun küçük bölümlerinde dini hükümlere göre yaşanmasını istemelerine yönelik hareketlerdir. Örneğin tarikatlar ve dini oluşumlar bu sınıfa girmektedir.
- *Reformcu Toplumsal Hareket:* Toplumun genelini hedefleyen, yasalarda değişiklik yapmaya yönelik arayış içerisindeki hareketlerdir. Örneğin çevre kirliliğine yol açacak bir düzenlemenin iptali için yapılan toplumsal hareketler, reformcu toplumsal hareketlere örnektir.
- *Devrimci Toplumsal Hareket:* Mevcut sistemi tamamen ortadan kaldırıp yerine yepyeni bir sistemi getirmeyi amaçlayan, bu yönüyle tüm toplumu ilgilendiren hareketlerdir. Örneğin Sovyetler Birliği'nin kuruluşu, Küba Devrimi, İran İslam Cumhuriyeti'nin kuruluşu gibi olaylar, devrimci toplumsal hareketlerdir.

Aberle'nin toplumsal hareket sınıflandırması, hedef kitleye ve aranan değişimin seviyesine bağlı olmaktadır. Bu sınıflandırma doğrultusunda toplumsal hareketler, hedeflenen değişime ulaşabilmek için mitingler, gösteriler, yürüyüşler, sembolik nöbetler, törenler, sivil itaatsizlik eylemleri, grevler, boykotlar, isyanlar, çatışma ve saldırılar, lobicilik faaliyetleri, basın açıklamaları ve davalar gibi faaliyetlerde bulunmaktadır (Zald, 2017).

4. Türkiye'de Toplumsal Hareketler

Cumhuriyet döneminde Türkiye'deki toplumsal hareketlerin tarihçesine bakıldığında ilk hareketlerin Türkiye'nin Kore

Savaş'na dahil olması nedeniyle 1950'li yıllarda gerçekleştirilen Barış Hareketleri olduğu görülmektedir. 1960'lı yıllarda ABD'nin Vietnam Savaşı nedeniyle tüm dünyada savaş karşıtlığının yükseldiği dönemde Türkiye'de de savaş karşıtı protestolar görülmüştür. 1968'te Altıncı Filo'nun İstanbul'a demir atması ile öğrenci protestoları görülmüştür (Yıldırım, 2012).

Türkiye'deki toplumsal hareketler, 1961 Anayasası'nın getirdiği geniş özgürlükçü ortam sayesinde hız kazanmıştır. 1961'den 1980 yılında yaşanan askeri müdahaleye kadar sendikalar toplum içerisinde tek bir çağrı ile milyonlarca kişiyi toplayacak kadar ciddi güç elde etmiştir. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine kadar olan dönemde toplumsal hareket aktivistleri ve sendikalar, anayasal haklarını kullanarak hükümet politikaları üzerinde etkili olmak amacıyla faaliyetlerini artırmış ve bunda da başarılı olmuştur. Ancak 1980 Askeri Darbesi ile 1961 Anayasası'nın lağvedilmesi sonucunda bu ortam son bulmuş, sendikalar ve toplumsal hareket aktivistleri eski gücünü kaybetmiştir. 1980'den sonra toplumsal hareketler ciddi ölçüde yavaşlamış ve eski etkisini yitirmiştir (Özerkmen, 2017).

1970'li yıllarda üniversite öğrencileri de toplumsal hareketlerde önemli roller üstlenmiştir. Darbenin ardından gelen askeri rejimin üniversitelerdeki "anarşik faaliyetlerin" önlenmesi için partilerin gençlik kolu kurmalarını yasaklamış ve üniversitelerdeki örgütlenmelerin önüne geçmeye çalışmıştır. Tüm bu çabalar apolitik bir neslin yetişmesine neden olmuş ve 1980 sonrası dönemde doğanlar toplumun apolitikleşmesine katkıda bulunmuştur.

1980'lerden sonra STK'ların birincil hedefi, hükümet politikalarından ziyade sosyal problemlere çözüm arayışı olmuştur. STK'lar, profesyonel kadroları aracılığı ile hükümetler ile iletişime geçerek sosyal konular ve sosyal yardımlar gibi konularda hükümetten kaynak talep etmeye başlamış ve toplumsal hareketlerle hak "aramak" yerine sivil toplum kuruluşları ile hak "istemek" yaygınlaşmıştır (Bozkurt, 2016).

1990'lara gelindiğinde özel televizyonların kurulması ile toplumun kendini ifade etme yeteneği gelişmiştir. 1996 yılının Kasım ayında yaşanan Susurluk Kazası nedeniyle "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" hareketi, özel televizyonlar sayesinde yayılmıştır (Dağtaş, 2019). Yine aynı dönemlerde 27 Mayıs 1995'te başlayan Cumartesi Anneleri Hareketi de toplumsal hareketlere örnek teşkil etmektedir.

2000'li yılların başında Bergamalı köylülerin siyanürle altın aranmasına karşı olarak başlattığı uzun soluklu mücadele, 2000'ler döneminin ilk ve en uzun soluklu toplumsal hareketlerinden olmuştur. Mücadele, bugün halen devam etmektedir.

ABD'de 2001'de yaşanan 11 Eylül saldırıları sonrasında dünya adeta yeni bir çağa girmiştir. ABD, saldırının şokuyla askeri doktrinini önleyici savaşa dönüştürmüştü, bu doktrin çerçevesinde önce Afganistan'a sonra Irak'a savaş açmıştır. Bu dönemde Türkiye de Irak Savaşı'na müdahil olması için Tezkere Meclis'e sunulmuştur. Ancak toplumun farklı ideolojik kimliklerinden ve dini gruplarından güçlü bir destek bulan Savaşa Hayır Platformu'nun ve 100'ler Grubu Hareketi'nin çabaları meyvesini vermiş ve Tezkere, Meclis'ten geçmemiştir (Önen, 2015).

Çevre hassasiyeti de güçlü bir toplumsal hareket motivasyonudur. 1990'lı yıllarda Gökova'ya kurulması planlanan termik santralin, günümüzde Mersin ve Sinop'a kurulmak istenen nükleer santralin engellenmesi, Köyceğiz-Dalyan'daki Caretta-Caretta'ların yaşam alanı olan plaj etrafında yapılaşmanın önlenmesi için çabalar çevre hassasiyetli toplumsal hareketlere örnektir (Biol, 2004). Yine çevre hassasiyeti ile başlayan Gezi Parkı Eylemleri de son dönemdeki toplumsal hareketlere örnek olarak verilebilir. Gezi Parkı Eylemleri 27 Mayıs 2013'te başlamış, hazine sonuna kadar sürmüştür. İçişleri Bakanlığı'nın 23 Haziran 2013'te yaptığı açıklamaya göre eylemler Bayburt ve Bingöl hariç 79 ilde düzenlenmiş ve olaylar sonucunda 8 sivil ve 2 polis hayatını kaybetmiş, 8163 kişi ise yaralanmıştır (Hürriyet, 2013:1).

5. Toplumsal Hareketlerin Gelişiminde Medyanın Rolü

Medya, dördüncü güç olarak toplum hayatı üzerinde ciddi etkileri olan bir araçtır. Medyanın dördüncü güç olması, medyanın iktidar sahipleri için kontrol altında tutulması gereken bir güç olarak görmesine neden olmaktadır. Bu nedenle de zamanla “yandaş medya” ve “muhalif medya” gibi kavramlar ortaya çıkmaktadır. Toplumsal hareketlerin genellikle hoşnutsuzlukların giderilmesi hedefiyle oluştuğu düşünüldüğünde geleneksel medyadaki “muhalif” kesim, toplumsal hareketlerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Ancak iktidara yakın olan medya da benzer şekilde iktidarı desteklemek amacıyla düzenlenen toplumsal hareketlerin gelişiminde rol oynamaktadır (Çoban, 2009).

Toplumsal hareketler, destek bulabilmek için yeni medya araçlarının artık çağın gerçeği haline geldiği 2010’lu yıllara kadar ana akım medyaya ihtiyaç duymuştur. Bu konuda kaleme aldıkları makalede Gamson ve Wolfsfeld (1993), toplumsal hareketlerin siyasi destek bulabilmek için, ana taleplerinin meşru bir hale gelebilmesi için ve toplum genelinde destekçi bulabilmek ve böylece yayılabilmek için medyaya ihtiyaç duyduğunu dile getirmiştir. Böylece toplumsal hareketler, medyada yer bulduğu ölçüde ve medyanın gösterdiği ölçüde destek bulabilecektir.

Geleneksel medyada olumlu bir yansıtılış şekli, toplumsal hareketlerin destekçi kazanması için önemli olduğundan, toplumsal hareketlerin medyada sempatik bir şekilde yansıtılmasını sağlaması önem taşımaktadır. Medyada tasvir edilmiş şekli, hareketin toplumsallaşması için vatandaşları harekete geçirmek noktasında önemli sosyal etkilere neden olmaktadır (Şen, 2012).

Dünyadaki toplumsal hareketlerin geçmişine bakıldığında onların medyada yer alışı şeklinin hareketlerin başarısında önemli roller üstlendiğini göstermektedir. Örneğin 1996 yılında Belçika’daki Beyaz Yürüyüş (White March), o güne kadar Belçika’da yapılan en büyük ve en geniş katılımlı toplumsal hare-

ket olarak tarihe geçmiştir. 300 bin kişinin katıldığı gösterilerin başarısında medyada kendisine sempatik bir şekilde yaklaşılmasının rolü olmuştur (Walgrave & Manssens, 2000).

1991-1996 yılları arasında ABD’de gerçekleşen Anti-Feminist ve Gay Karşıtı Erkek Hareketi de medyada olumlu bir şekilde yansıtılarak taraftar toplamıştır. Bu dönemde ABD’deki haberlerde hareketten övgüyle ve olumlu bir şekilde bahsedilmesi, 5 yıllık süreçte hareketin taraftar toplamasını sağlamıştır. Hareket’in 1991’deki protesto gösterisinden bir gün önceki kadın hakları ile ilgili bir hareketten üç kat fazla medyada yer bulmuştur. 11 Eylül Saldırılarından sonra ABD’nin askeri doktrinini önleyici savaş olarak değiştirmesi ve bunun sonucunda önce Afganistan, ardından Irak’a savaş açması, ülke içerisinde savaş karşıtı hareketlerin doğmasına yol açmıştır. Medya, bu noktada savaş yanlısı bir tutum sergilemiş ve savaş karşıtı gösterilerden bahsederken küçümseyici bir dil kullanmıştır. Örneğin Washington DC’de toplanan 300 bin kişilik savaş karşıtı bir gösterinin başka bir noktada 200-300 kişilik savaş yanlısı bir gösteri medyada çok daha fazla yer bulmuş ve 300 bin kişilik savaş karşıtı gösteri önemsiz gösterilmiştir. Bu da medyanın toplumsal hareketlerin sunumundaki rolünü göstermesi bakımından önemlidir (Carty, 2009).

2000’li yıllarda Gürcistan’daki Gül Devrimi (2003), Ukrayna’daki Turuncu Devrim (2005) ve Kırgızistan’daki Lale Devrimi (2005), ana akım medyanın değil bağımsız medyanın toplumsal hareketlerdeki rolünü göstermesi bakımından önemli örnekler olmuştur. Özellikle 2000’li yılların başında Miloseviç’in devrilmesi için bağımsız medyaya verilen Batı desteği artmış ve süreç Yugoslavya’nın dağılmasına, Sırbistan’ın kuruluşuna kadar ulaşmıştır.

Sırbistan’da olduğu gibi Gürcistan’da da bağımsız medya, Cumhurbaşkanı Eduard Shevardnadze’nin liderliğindeki baskı-

cı yönetimin meşruiyetinin sorgulanmasında rol oynamıştır. Ekim 2001’de Shevardnadze, ülkenin en popüler bağımsız medya kuruluşu Rustavi 2’yi kapatmaya çalışmıştır. Bunun üzerine Rustavi 2 ve diğer medya kuruluşları, hükümetin bu baskıcı tutumlarına karşı olarak halkı protesto gösterilerine çağırmıştır. Sonuçta 3 gün süren kesintisiz protestolar yaşanmış ve bu protestolar medyada geniş ve olumlu bir şekilde yer bulmuştur. Rustavi 2, Shevardnadze seçimlerde yolsuzluk yapmaya çalışması üzerine kesintisiz protesto gösterilerinin ülkenin geneline yayılmasında rol oynamıştır. Protesto gösterilerinde Saakasvili de Rustavi 2’ye destek vermiş ve kendi taraftarlarını Rustavi 2’nin binasını korumaya davet etmiştir. Sonuçta muhalefet lideri Saakasvili, Shevardnadze’nin yerine 2004’te Cumhurbaşkanı seçilmiştir (Mikashavidze, 2014).

Ukrayna’da 2005’te yaşanan Turuncu Devrim’de de bağımsız medyanın rolü bulunmaktadır. Ukrayna’nın otoriter Cumhurbaşkanı Leonid Kuchma’nın desteklediği aday Viktor Yanukoviç lehine seçim sürecine müdahale etmekle suçlandığı Aralık 2004 seçimlerinden sonra başlayan toplumsal hareketler 2005’te Turuncu Devrim’e neden olmuştur. Bu süreçte medya da muhalif lider Viktor Yuşçenko’ya adeta ambargo uygulamış medyada yer vermemiştir. Muhalifler ise seslerini kendi kurdukları Kanal 5 aracılığı ile duyurmuş ve örgütlenmiştir. Başlayan protesto gösterilerinde Batılı ülkelerin de finans desteği sağladığı Kanal 5 etkin rol üstlenmiş ve sonuçta muhalif lider seçimleri kazanmıştır (Haran, 2011).

Kırgızistan’da da 2005 yılında Cumhurbaşkanı Askar Akaev’in görevden alınmasına yol açan Lale Devrimi’nde de özellikle ABD’nin finansal açıdan desteklediği muhalif medyanın rolü olmuştur. Muhaliflerin en önemli yayın organı olan Moya Stolitsa’nın 2003’te kapatılmasının ardından aynı kadro ile Moya Stolitsa-Novosti (MSN) kurulmuştur. MSN, muhaliflerin gösteri-

lerine geniş yer ayırmış ve sonuçta Akayev'in ülke dışına kaçmasına neden olan Lale Devrimi gerçekleşmiştir (Bingöl, 2006).

6. Toplumsal Hareketlerin Gelişiminde Dijital Medyanın Rolü

Toplumsal hareketlerin gelişiminde teknolojik gelişmelerin de katkısı büyük olmuştur. İnternetin yaygınlaşması ile birlikte örgütlenmeler kolaylaşmaya başlamış, 2000'li yılların ilk 10 yılında yaygınlaşmaya başlayan sosyal medya ise toplumsal hareketlerin artmasında başrolü oynamıştır.

İnternetin kullanıldığı ve internet üzerinden geniş kitlelerin haberdar olduğu, toplumsal bir harekete dönüşen ilk olay, 1990'lı yılların ilk yarısında Meksika'da baş gösteren Zapatista Hareketi'dir. Meksika'nın NAFTA'ya hazırlanma sürecinde mısır ithalatı üzerindeki kısıtlamaları kaldırmaması ve kahve fiyatı üzerindeki koruyucu politikaları terk etmesi, yerel ekonomisi mısır ve kahveye dayanan Meksika'nın ekonomik anlamda kme noktasına gelmesi olmuştur. Bu süreçte kendilerine Zapatistalar diyen bir grup silahlı ifti, Meksika'nın güney eyaletindeki yerel yönetimi ele geçirmiştir. Bu süreçte interneti de etkin kullanarak mesajlarını tüm dünyaya ulaştıran Zapatistalara dünya çapında destek verilmiştir. Zapatistalar grubunun liderini yakalamak üzere Meksika Hkmeti'nin başlattığı operasyonu da internet üzerinden duyuran Zapatistalar dünya çapında destek almış ve başta ABD'de olmak üzere dünya çapında protesto gösterileri yapılmıştır. İsyancılar sonuç vermiş ve Meksika Hkmeti, 1998 yılında Zapatistalar ile masaya oturmak zorunda kalmıştır (Sayımer, 2014).

2000'li yıllar ise sosyal medyanın doğduğu yıllar olmuştur. Sosyal medya, toplumsal örgütlenmelerde ciddi bir rol üstlenmiş ve hala da üstlenmektedir. Özellikle otoriter yönetimlerin altında yer alan toplumlarda sosyal medya, örgütlenmek için kullanılmaktadır. Sosyal medyanın kuralsız ve sınırsız yapısı, ayrıca haberlerin teyit edilmeden aşırı hızlı bir şekilde yayılması bilgi kirli-

liğine de yol açmaktadır. Bu bilgi kirliliği ve bireylerin gerçek olduğunu düşündüğü içerik, video ve resimleri paylaşması nedeniyle gerçek hayatta da toplumsal hareketler baş göstermektedir.

Sosyal medyanın etkileri konusunda en önemli iddialardan biri de sosyal medya platformlarının demokrasi ve şeffaflık konusunda önemli avantajlar sağladığı üzerinedir. Hiyerarşisiz, tabandan örgütlenen, küresel kadar yerelin de vurgulandığı, kimlik ve vicdan konuları üzerinde muhalefet yürüten, mizahı ve sanatı muhalefetle örtüştüren yeni toplumsal hareketler, anında ve etkileşimli bir şekilde iletişim, örgütlenme ve mobilizasyon sağlamak için, yeni iletişim teknolojilerini verimli bir şekilde kullanmaktadır (Emre, 2013).

Sosyal medyadaki özgürlük hissi, bireyleri bir araya getirmekte ve belli bir amaç doğrultusunda örgütlenmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu hareketlerin ilk örneklerine 2010'lu yılların başında Tunus'tan başlayıp tüm Arap dünyasına yayılan Arap Baharı Hareketi, sosyal medyanın kitleleri nasıl sürükleyebileceğini göstermektedir. Arap Baharı sürecinde Facebook, Youtube ve Twitter gibi sosyal medya siteleri, ülkeler ve bölgeler arasında halkın iletişimini kolaylaştırmada büyük rol oynamıştır (Pavlik, 2013).

Arap Baharı Hareketinde sosyal medyanın toplumsal hareketlerdeki rolü ve hükümetlerin konuyla baş edememesi nedeniyle sosyal medyanın ve mobil iletişimin "fişini çekmişlerse de" protestoların ve örgütlenmelerin önüne geçilememiş ve sonuçta hükümetler devrilmiştir. Bu da toplumsal hareketlerin yalnızca sosyal medyaya bağlanamayacağını göstermesi bakımından önem taşımaktadır (Babacan, Haşlak, & Hira, 2011).

Türkiye açısından incelendiğinde ise Gezi Parkı Eylemleri bu konuya örnek teşkil etmektedir. Süreç boyunca protestocular birbirleriyle sosyal medya ve Twitter aracılığı ile haberleşmiştir.

7. Toplumsal Hareketlerde Radyo Mecrasının Rolü

Radyo, geçen yüzyılın son on yıllarının Paris ve Mexico City'deki öğrenci hareketlerinden 1999 Seattle DTÖ protestolarına kadar tüm sosyal hareketler ve protestolar sırasında iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Siyasi protestolar ve ayaklanmalar yirmi birinci yüzyılın başlangıcı çoğunlukla sosyal medya tarafından desteklenmiştir.

Radyo, 1920'lerde kitle iletişim aracı olarak kullanılmaya başladığı dönemden televizyonun yaygınlaştığı 1950'lere kadar en popüler iletişim aracı olmuştur. Radyo, televizyonun icadından sonra dahi sesini duyurmak isteyenler için önemli bir platform olmuştur. Özellikle en ucuz ve en erişilebilir teknoloji olması sayesinde radyo, yerel olaylarda çok hızlı bir şekilde iletişim sağlamaktadır. Göçmenlerin yoğun olduğu bölgelerde radyo, direniş ruhunu hissetmek isteyenler, topluluk oluşturmak isteyenler ve kolektif bir politik bilinç geliştirmek isteyenler için önemli bir araç olmaktadır (Downing, Ford, Gil, & Stein, 2017).

Ana akım medya araçlarının hizmet sunmadığı topluluklara ulaşmak için oluşturulan radyolar, mücadele içerisindeki insanlara umut aşılayan ve eylemlerin taban hareketine ve toplumsal hareketlere hizmet ettiği durumlarda yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. 1920'lerden bu yana direniş halindeki insanlar, seslerini radyo aracılığı ile duyurmaya ve destek bulmaya çalışmaktadır. Radyonun toplumsal hareketlerde kullanıldığı ilk örnek, 1920'li yılların başında Florida'nın Immokalee (ABD) bölgesinden yayın yapan "the Coalition of Immokalee Workers' Radio Conciencia" radyosudur. Yerel çiftlik işçilerinin sesini duyurmak ve çiftçi hareketini desteklemek amacıyla kurulmuştur (Giagnoni, 2011).

Toplumsal hareketlerde günümüzde yeni medya araçlarının büyük rolü bulunmakla birlikte tarihsel süreç içerisinde ilk kitle

iletişim araçlarından olan radyo da toplumsal hareketlerde önemli roller üstlenmiştir. Örneğin 1929 ve 1934 yılları arasında ABD'de tekstil işçilerinin grev kampanyasında radyo önemli roller üstlenmiş ve işçilerin grevini destekler nitelikteki yayınları ile grevlerin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Rohlinger & Vaccaro, 2013).

Radyo, özellikle devrim hareketlerinde de baş rolü oynamıştır. Küba Devrimi esnasında isyancıların ordusu adına yayın yapan Küba Radyosu Rebelde ve El Salvador'daki iç savaş esnasında FMLN'yi desteklemek için kurulan El Salvador radyosu Venceremos gibi radyo istasyonları, geçtiğimiz yüzyılın popüler ayaklanma hareketlerinin sesi olarak hizmet etmiştir. Daha pek çok radyo istasyonu da az temsil edilen ya da ezilen topluluklar için seslerini duyurma aracı olarak kurulmuştur (Barlow, 1990).

Radyo, 1968 Öğrenci Hareketlerinde de ana aktör olmuştur. Paris'te, Mayıs 1968'in ilk günlerinde, protesto hakkında bilgi Fransa'nın kamu radyo-televizyon yayıncısı tarafından değil, muhabirlerini gönderen ve canlı raporlamaya alışkın olan iki özel radyo istasyonu Europe 1 ve RTL tarafından sağlandı. Paris'te geceleri yapılan sokak gösterilerinden haberler, bu radyolar aracılığı ile geniş kitlelere ulaştırılmıştır (Bonini, 2017).

İtalya'da 1970'lerde bağımsız radyo olgusu patlama yaşamıştır. 1970'lerin İtalya'sı, sosyal ve politik açıdan bir kargaşa halindeydi. Bu dönemde bağımsız radyolar, suskun çoğunluğun sesi görevi görmüş ve öğrenci hareketleri, feminist hareketleri ve işçi hakları gibi toplumsal hareketlerde katılımcıların isteklerini dile getirmelerini kolaylaştırmıştır (Downing, Ford, Gil, & Stein, 2017).

Bologna'daki bağımsız istasyon Radio Alice (sonradan kapatıldığından yayınlarını sürdürmemektedir), Mart 1977'de Bologna'daki sokak hareketlerinde dinleyicilerine haberleri ulaştırmış ve hareketin büyümesine katkı sağlamıştır. İtalya'da yayınlarına

halen devam eden Milano'daki Radio Popolare (1976), Torino'daki Radio Blackout (1977) ve Roma'daki Radio Onda Rossa (1992), ülkenin en bilinen ve en eski ticari nitelikte olmayan ve bağımsız radyo istasyonlarıdır. Bu istasyonlar, polis şiddeti ve yoksul mahallelerin sorunları gibi ana akım medyanın görmezden geldiği konuları yayınlarında işlemektedir (Ghiglione, 2017).

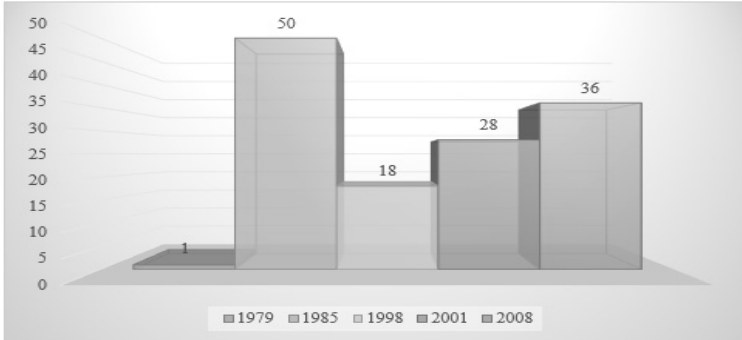
Torino'daki *Radio Blackout*, çevreye zarar vereceği iddia edilen Torino-Lyon yüksek hızlı tren hattının inşasına karşı protesto gösterisi düzenleyen Val Susa sakinlerinin protestolarını ilk seslendiren radyo olmuştur. Ana akım medyanın bu protesto gösterilerini adeta şeytanlaştırmasına rağmen Radio Blackout, protestocuların taleplerini seslendiren tek kanal olmuştur. *Radio Popolare* ise "40 yıldır aynı telefon numarasına sahip olmakla" övünmekte ve "Sadece arayın! Doğrudan yayında olacaksınız!" sloganı ile yayınlarını sürdürmektedir. Radyoda konuşmak isteyenler çoğunlukla işçi hakları konusunda mücadele eden işçi sendikalarından gelmişlerdir. Radio Popolare, işçi hakları ile ilgili hareketlere kurulduğu günden bu yana destek vermiştir (Ghiglione, 2017).

Radyo, İspanya'da yüzyıllardır süren Bask ve Katalan bölgesindeki toplumsal olaylarda da kullanılmaktadır. Özellikle Bask bölgesindeki toplumsal hareketlerin başladığı 1960'lı yıllar ve tavan yaptığı 1980'li yıllar boyunca radyo, direniş hareketlerinde taraftar toplamak için kullanılmıştır. 1980'li yıllarda Basque Radical Rock adı verilen ve müzik yoluyla direnişi örgütleyen gençlik hareketi, fanzin, dergi, konserlerin yanı sıra bağımsız radyo istasyonları ile de mücadele etmiştir. Hareket, Bask kültürünün ve Bask dilinin İspanya'daki dominant kültür olan İspanyol kültürü ve İspanyolca dili içerisinde kaybolmasını engellemeyi amaçlamış ve bunda da başarılı olmuştur. Bask bölgesi, İspanya'nın kuzey ve Fransa'nın güney bölgelerini kapsadığından Bask hareketleri her iki ülkede de görülmektedir. Basque Radical Rock hareketi, 1978'te Fransa'da da radyo aracılığı ile ge-

nişlemiştir. Bu dönemde Paris merkezli olarak ALO (Association pour la Liberation des Ondes) ve FRED (Federazione di Radio Emitenti Democratiche) adlı bağımsız radyolar, Bask hareketini desteklemiştir. Şubat 1979’da ise Bask ülkesi içerisinde ilk bağımsız radyo, Osina Irratia, San Sebastian bölgesinde yayınlarına başlamıştır. Yayınlarında Bask bölgesinin bağımsızlığına yönelik politik içerikli sohbetlere yer veren radyo, Bask dilinde de yayınlar yapmıştır. Aynı dönemde kurulan ve daha radikal görüşlerle yayın yapan Iruena-Pamplona ve Sorgina Irratia radyoları ise Mayıs 1979’da kapatılmış, yerlerine Radio Paradiso kurulmuştur (Diaux, Amo, & Letamendia, 2017).

İspanya’nın Bask bölgesindeki korsan radyolar 1979-1988 döneminde altın çağını yaşamıştır. 1985’te sayıları 50’yi bulan bu radyolar, 2010’lu yıllara gelindiğinde 30’dan fazla olarak yayınlarını sürdürmektedir. Şekil 2’de Bask bölgesindeki korsan radyolar derlenmiştir:

Şekil 2: Bask Bölgesi’ndeki Korsan Radyolar

Kaynak: (Diaux, Amo, & Letamendia, 2017)

Toplumsal hareketlerde radyonun rolü ile ilgili olarak önemli bir olay da 1991 yılında Avustralya’da gerçekleşmiştir. Popüler bir radyo programcısı olan Howard Sattler’in, yerli bir çocuğun araba hırsızlığı yapıp kaçması ve sonucunda vurulması olayında programında ırkçı ifadelerde bulunmuş ve bu durum top-

lumsal histeri haline dönüşmüştür. 30 bin öfkeli protestocunun radyo istasyonunun binasına yürüyüşe geçtiği bu olay, kitlelerin adalet arayışına dönüşmüştür (Mickler, 1998). Dalga dalga yayılan protestolar, Avustralya Hükümeti'nin İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni imzalaması ve Irk Ayrımcılığı ile Mücadele Yasası'nın çıkarılmasını sağlamıştır (Down, 2005).

1999 yılının kasım ayında başlayan Seattle'daki DTÖ müzakereleri de çok büyük protestolara sahne olmuş ve mobil radyolar aracılığı ile genişlemiştir. Müzakerelerin kesilmesine neden olan protestolara 150'den fazla sivil toplum kuruluşu katılmıştır. Bu protestolar, zamanla ülke çapında kitlesel bir protestoya dönüşmüştür. Eylemlerin ülke çapında ses getirmesi üzerine dünyada da farkındalık oluşmuş ve tüm dünyanın ilgisi Seattle'a yönelmiştir. Ana akım medya gösterileri önceleri vandalizm olarak yorumlayıp kamuya açık alanlarda şiddete başvuran insan topluluğu olarak yansıtmış, küreselleşme karşıtı eylemcilerin görüşlerini ve taleplerini küçümsemiştir. Bu durum, eylemciler arasında tepkiyle karşılanmış ve bağımsız medya kuruluşlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yolla polis ile eylemciler arasındaki gerginliklerin yanı sıra eylemcilerin talepleri de dile getirilmiştir. Seattle'daki gösteriler, aynı zamanda küreselleşme karşıtı hareketlerin de başlangıcı kabul edilmektedir (Eagleton-Pierce, 2001).

Seattle protestolarının yankıları sürerken 2001 yılının temmuz ayında 27. G8 Zirvesi'nin yapılacağı Genoa'da (İtalya) da küreselleşme karşıtı protestolar görülmüştür. Gösterilere 18-22 Temmuz 2001 arasında yaklaşık 200 bin kişi katılmıştır. Gösterilerde o denli büyük kalabalığın protestoları nedeniyle İtalya, Schengen Anlaşması'nın öngördüğü seyahat özgürlüğünü geçici olarak kısıtlamış, diğer AB ülkelerinden gelecek protestocula-

rı engelleyebilmek için sınırlarını kapatmış ve Genoa'ya giriş çıkışı yasaklamıştır (Azzellini, 2009).

Radyo mecrası yukarıda aktarılan örneklerde de görüldüğü gibi toplumsal hareketlerin geniş kitlelere yayılmasında kullanıldığı gibi ana akım medyanın olayları çarpıtarak sunmasına bir tepki olarak doğrudan eylemciler tarafından olaylarla ilgili bilgilerin geniş kitlelere sunulmasına aracılık etmiştir. Bu yönüyle radyolar, geniş kitlelerin seslerini iktidar sahiplerine duyurmasına yardımcı olmaktadır.

Sonuç

Toplumsal hareketler 18. Yüzyıldan günümüze kadar farklı vesilelerle tarihte yer bulmuş ve tarihin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle demokratikleşmede toplumsal hareketler kendisini öylesine aktif bir biçimde göstermiştir ki, bazen çok küçük bir ses bir tsunamiye dönüşerek toplumların da dönüşümüne öncülük etmiştir. Toplumsal hareketlerin ses getirmesi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile beraber daha geniş kitlelere yayılmış ve etkisini arttırmıştır.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi beraberinde medya kavramının ve dolayısıyla medya endüstrisinin şekillenmesine neden olmuştur. Geçmişte kulaktan kulağa bir başka deyişle fısıltı gazetesi ile yayılan düşünceler, gazetelerle binlerce kişiye, radyo ve televizyon ile yüz binlere, sosyal medya ile milyonlara ulaşan bir erişime ulaşmıştır.

Radyo mecrasının ortaya çıkması ve yaygınlaşması düşünce ve ideolojilerin propagandasında çok önemli bir rol oynamıştır. 1920lerden televizyon mecrasının popülerliğini arttırdığı 1960lı yıllara kadar, radyo mecrası en önemli iletişim mecrası olmuştur. Radyo ilk olarak 1920 yılında yayın hayatına başlar başlamaz bu özelliğini göstermiş ve ABD'de Florida'da yerel çiftçilerin seslerini duyurmasında yardımcı olmuştur. Bu tarihe geçen,

radıyonun toplumsal hareketlere yönelik ilk etkisine örnek olmuştur. Radyo mecrası özellikle 2. Dünya Savaşında bir fikir ve ideoloji yayma aracı olarak kullanılmıştır. Televizyonun ortaya çıkması ile birlikte her ne kadar popülerliğini yitirmiş gibi gözükse de radyo, pratik ve mobil olması nedeniyle hala pek çok sivil toplum hareketinin duyulmasında önemli bir işlev taşımaktadır. Radyo mecrasının bu gücünü 2010lu yıllardan sonra küresel çapta erişimini arttıran sosyal medya platformları almıştır. Sosyal medya platformları arasında yer alan Twitter hem bir haber verme mecrası hem de bireysel gazeteciliğin ön plana gelmesi ve en küçük toplumsal hareketin dahi duyurulabileceği bir mecra olmuştur. 2020li yıllara girerken sosyal medya mecrası Twitter bu konuda en yaygın ve güçlü mecra iken, radyo mobilitesi ve pratikliği sayesinde hala fikir ve düşüncelerin aktarılmasında önemli bir yerde bulunmaktadır.

Kaynakça

- Abanoz, E., & Sütçü, C. S. (2018). Sosyal Ağlarda Kolektif Eylem Modeli Üzerine Bir Çalışma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(1).
- Aberle, D. F. (1966). A Classification of Social Movements. *The Peyote Religion among the Navaho* . içinde
- Azzellini, D. (2009). G8 Protests, Genoa, 2001. I. Ness (Dü.) içinde, *International Encyclopedia of Revolution and Protests*. Blackwell Publishing.
- Babacan, M. E., Haşlak, İ., & Hira, İ. (2011). Sosyal Medya ve Arap Baharı. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2).
- Barlow, W. (1990). Rebel airways: Radio and revolution in Latin America. *Howard Journal of Communications*, 2(2).
- Bingöl, Y. (2006). The Colorful Revolution of Kyrgyzstan: Democratic Transition or Global Competition. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 5(1&2).
- Bırol, E. (2004). 2000'lı yıllarda çevre etiği yaklaşımları ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1).
- Bodur-Ün, M., & Timur, K. (2016). Kolektif Siyasal Şiddet Analizine Toplumsal Hareketler Teorisi Yaklaşımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3).
- Bonini, T. (2017). Twitter or Radio Revolutions? The Central Role of Açık Radyo in the Gezi Protests of 2013. *Westminster Papers in Communication and Culture*, 12(2).

- Bozkurt, Y. (2016). Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Çevreci Hareket ve Gezi Parkı Olayları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2).
- Carty, V. (2009). The Anti-war Movement Versus the War Against Iraq. *International Journal of Peace Studies*, 14(1).
- Çetinkaya, D. (2018). *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çoban, B. (2009). Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya. *Yeni Toplumsal Hareketler*. içinde İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Dağtaş, E. (2019). Türkiye'de Sivil Toplum, Medya ve Demokrasi: Sivil İtaatsizlik Örneklerinin Medyadaki Yer Alışlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Seventh International Mediterranean Social Sciences Congress (MECAS VII)*.
- Diani, M. (1992). The Concept of Social Movements. *The Sociological Review*(40).
- Diaux, J., Amo, I. A., & Letamendia, A. (2017). Freedom Waves: Giving People a Voice and Turning it up! Tuning into the Free Radio Network in the Basque Country. *Westminister Papers in Communication and Culture*, 12(2).
- Down, D. O. (2005). Policy Decisionmaking Models in Practice: A Case Study of the Western Australian "Sentencing Acts". *Policy Studies Journal*, 29(1).
- Downing, J. D., Ford, T. V., Gil, G., & Stein, L. (2017). *Radikal Medya: İsyancıların İletişimi ve Toplumsal Hareketler*. (Ü. Doğanay, İ. Ö. Taştan, & O. Taş, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Eagleton-Pierce, M. (2001). The Internet and the Seattle WTO Protests. *Peace Review*, 13(3).
- Emre, P. Ö. (2013). İletişim Teknolojileri ve Eylemlilik: Genç Siviller ve Facebook Kullanıcılarının Bir Portresi. M. Demir (Dü.) içinde, *Yeni Medya Üzerine: İletişim Teknolojileri*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Gamson, W. A., & Wolfsfeld, G. (1993). Movements and Media as Interacting Systems. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 528.
- Ghiglione, G. (2017). Italian free radio: giving a voice to the people. <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/italian-free-radio-giving-voice-to-people/> adresinden alındı
- Giagnoni, S. (2011). *Fields of Resistance: The Struggle of Florida's Farmworkers for Justice*. Illinois: Haymarket Books.
- Habermas, J. (1973). *Legitimation Crisis*. London: Heinemann.
- Haran, O. (2011). From Viktor to Viktor: democracy and authoritarianism in Ukraine. *Demokratizatsiya*, 19(2).
- Hürriyet (2013). Hürriyet Gazetesi 23 Haziran 2013 tarihli baskısı.
- İçli, G. (2015). Yeni Toplumsal Hareket Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Electronic Turkish Studies*, 10(14).
- Işık, G. (2012). *Toplumsal Hareketler: Politikadan Edebiyata, Sanattan Sinemaya, Medyadan Toplumsal Algıya Teorik ve Pratik Analizler ve Yansımalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koç, F. (2017). Türkiye'de Yeni Toplumsal Hareketlerin Dönüşümünde Sosyal Medyanın Rolü. *Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*(22).

- Kurtbaş, İ. (2017). *Toplumsal Hareketler Siyaseti: Teori - Oluşum - Dönüşüm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Mickler, S. (1998). News, Governmentality and Aboriginality: Beyond Pathologies of Othering in Media Studies. *Critical Arts: South-North Cultural and Media Studies*, 12(1-2).
- Mikashavidze, M. (2014). *Social Movements, Media, and Democratization in Georgia*. University of South Carolina: Doctoral Dissertation.
- Oberschall, A. (2017). *Social Movements*. New York: Routledge.
- Önen, Y. (2015). *Savaşa Hayır Demenin Birleştirici Gücü: Irak'ta Savaşa Hayır Koordinasyonu Deneyiminin Türkiye'deki Siyasal Kültüre Etkisi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Özerkmen, N. (2017). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlenmesi ve Getirilen Kısıtlamalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43(1).
- Pavlik, J. V. (2013). Dijital Teknoloji ve Gazetecilik: Demokrasiye Etkileri. M. Demir (Dü.) içinde, *Yeni Medya Üzerine* (B. Kalsın, Çev.). Konya: Literatürk Yayınları.
- Rohlinger, D., & Vaccaro, C. (2013). Media and Social Movements. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*.
- Sanlı, L. (2005). *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Sayımer, İ. (2014). Yeni Medya Ortamında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri. *Elektronik MEsleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2(Özel Sayı).
- şen, A. F. (2012). Toplumsal Hareketler ve Medya: Wall Street İşgali'nin Medyada Temsili. *Global Media Journal Turkish Edition*(2).
- Taşkesen, A. (2011). Arap Dünyası'nda Demokratikleşme Hareketleri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2).
- Telli, A. (2012). Mısır Devrimi'nde Sosyal Medyanın Rolü. *Bilge Strateji*, 4(7).
- Uysal, A. (2016). *Toplumsal Hareketler Sosyolojisi*. İstanbul: Tezkire Yayınları.
- Walgrave, S., & Manssens, J. (2000). The Making of the White March: The Mass Media as a Mobilizing Alternative to Movement Organizations. *Mobilization: An International Quarterly*, 5(2).
- Yıldırım, Y. (2012). Türkiyeli Toplumsal Hareketlerin Dönüşümüne Genel Bir Bakış. *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, 10(38).
- Zafer, C., & Vardarher, P. (2019). Toplumsal Gürültüden Toplumsal Hareketlere Sosyal Medyanın Rolü: Arap Baharı ve Gezi Parkı Olayları Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2).
- Zald, M. N. (2017). *Social Movements in an Organization Society*. Routledge.